

Sidra Wajélech (Deuteronomium 31)

7 Tisjri 5783 / 2 oktober 2022

Thema: Zonder Torah geen leven

Op de sabbat gisteren was een tamelijk korte Sidra in de synagoge aan de orde: Sidra Wajélech, in onze bijbels Deuteronomium 31. Hij wordt, omdat hij zo kort is, meest samengelezen met de vorige Sidra, Sidra Nitsavim. Maar gisteren dus niet. Waarom niet? Omdat de lezing van deze Sidra dit jaar precies aan de orde is tijdens de zogenoemde 'dagen van inkeer', de tien dagen tussen Rosj haSjanah en Jom Kippoer; dus tussen de Joodse Nieuwjaarsdag, afgelopen maandag, en de Grote Verzoendag, aanstaande woensdag.

De sabbat van gisteren heet dan ook 'sabbat sjoeva', de sabbat van de omkeer. De *Haftara*, de profetenlezing van gisteren, onderstreept deze setting met de woorden uit Hosea 14 vers 2: *Bekeer je, Israel, tot de ENE, je God!- want je bent gestruikeld over je eigen ongerechtigheid.*

In deze stemming verkeren onze synagogale broeders en zusters dus op dit moment, nu het jaar 5783 is begonnen. Hoe krijgen we het weer goed met de ENE, onze God? Straks *Jom Kippoer*. En uiteindelijk, van 10-18 oktober, het grote Loofhuttenfeest, gevolgd door het Slotfeest en het feest 'Vreugde over de Torah' – waarna die Torah weer van voren af aan zal worden gelezen.

Maar nu, in deze dagen van inkeer, het slot van de Torah, de laatste woorden van de afscheidsrede van Mozes waarmee hij in Deuteronomium 1 is begonnen. Als ik eenzaam op een eiland zat en alleen maar een klein stukje van de Bijbel mee mocht nemen, dan zou ik denk ik Deuteronomium kiezen. Ik vind dat boek bij elke lezing weer fascinerend. De hele geschiedenis van Israel die Mozes hier memoreert, maar ook voorziet en voorspelt tot in de verre toekomst; de schitterende sociale wetgeving, waarbij onze 20^e eeuwse wetgeving maar heel bleekjes afsteekt; de hartstocht waarmee hij spreekt om het volk bij de Torah te houden; maar ook zijn aandoenlijke persoonlijke frustratie waaraan hij openlijk lucht geeft.

Omdat we dus vanavond te maken hebben met een naar verhouding korte Sidra wil ik hem straks ook helemaal lezen.

Als aanvangswoord uit deze Sidra kies ik Mozes' woorden in vers 26 en 27:

Neem de rol met dit onderricht, en leggen zult ge die naast de ark van het verbond met de ENE, uw God,- dan zal hij daar bij je wezen tot een getuigenis; want zelf heb ik weet van je weerspanning, en je nek, hoe hard die is; zie, terwijl ik heden nog levend bij u ben zijt ge al weerspanning geweest tegen de ENE; hoe dan ná mijn dood!?

Ik knip de preek in een aantal stukjes. En daarvoor kies ik enkele thema's van de vele die dit hoofdstuk ons aanreikt.

Eerst over die *persoonlijke emotie van Mozes*, dat wat hem heel hoog zit. Ik vind het ontroerend; weet eigenlijk niet eens wat ik er precies mee moet, maar wil u er toch deelgenoot van maken.

We lopen er direct tegenaan in de eerste de beste woorden van deze Sidra.

Mozes meldt nog eens dat hij afscheid neemt. Hij is een dagje ouder geworden;

120 jaar; hij geeft aan dat hij geen kracht meer zal hebben voor nieuwe avonturen.

Maar niet dat hij dat nú al niet meer zou kunnen! In hoofdstuk 34 wordt nog van deze 120-jarige gezegd: zijn oog was niet verzwakt en zijn frisheid niet geweken. Dat hij nu van Israel afscheid gaat nemen heeft dan ook in feite niets met zijn leeftijd te maken. En dat wil hij laten weten ook!

Dat hij zal gaan sterven is voor hem niet zo'n punt. Maar dat hij hier, in Moab, zal sterven zit hem dwars. Hij zegt (vers 2); 'goed, ik ben 120; goed, ik zal op den duur niet meer mee kunnen optrekken; *én de ENE heeft tot mij gezegd: jij zult deze Jordaan niet oversteken!* Dat is de reden waarom hij afscheid moet nemen van het volk. Hij moet hier achterblijven.

Zes keer over hoor je Mozes daar in zijn afscheidsrede over uitvallen. Drie keer aan het begin van zijn rede, en drie keer aan het eind van zijn rede. En er zit een sterk verwijt in. Tot wie? Tot God? Ik neem u even mee naar de eerste keren dat hij hierover moppert. In hoofdstuk 1:37 horen we hem zeggen: *Ook op mij is de ENE vertoornd geweest, vanwege u, en Hij zei: ook jij zult daar niet komen!* De tweede keer dat hij hierover in zijn afscheidsrede spreekt is het meest uitgebreid. Ik lees *Deut. 3:23-27*.

En dan ga je begrijpen waarom hij dit liefst zes keer aanhaalt. Hij verwijt het vooral het volk! *Vanwege u, vanwege jullie* is deze toorn en straf van God mij overkomen. *Deut. 4:21 – De ENE is vanwege uw debariem, uw woorden en daden, toornig op mij geworden.* Jullie schuld dat ik niet mee mag naar het beloofde land!

Dat is feitelijk natuurlijk niet waar. Het had geklonken nadat het volk tegen Mozes en Aäron in opstand was gekomen. Want het water was op. Het bracht 600.000 dorstige kelen midden in de woestijn tot rebellie. Toen had God gezegd: *spreek* tegen die rots daar dat hij water moet geven. Gods woord tot die rots zou genoeg zijn. Maar Mozes was zo getergd door die zoveelste opstand van het volk ondanks alle wonderen die ze hadden meegemaakt, dat hij woest naar die rots was gelopen onder het motto 'wil je water, hier heb je water!', en daar keihard met zijn staf op had geslagen. En die loochening, niet gewoon kanaal van het Woord van God te zijn maar als het ware uit eigen kracht dat water te laten stromen, dat had de ENE hoog opgenomen: geen oversteek van de Jordaan. Door wiens schuld dus? Zegt u het maar.

Ik begrijp goed dat Mozes tot zes keer toe het volk hieraan herinnert. Het is inderdaad persoonlijke ervaring van Mozes als hij in onze Sidra zegt: *want zelf heb ik weet van je weerspanning en je harde nek.* En hierdoor zal hij zijn grote levenslange doel niet meemaken. Wiens schuld?

Als een getergd mens iets zegt of doet, wat je normaal gesproken helemaal niet van hem of haar had verwacht: wiens schuld? Niettemin, leef je dichtbij de HERE God, zoals Mozes, dan luistert het nauw; je wordt verantwoordelijk gehouden voor wat je doet; het zondigt niet goedkoop. Maar ja, als je getergd wordt. Wanneer, waar en hoe houdt geduld ook een keer op?

Ik ga naar een ander thema waar deze Sidra aanleiding toe geeft. Het woord 'geduld' is gevallen. Met een klassiek woord: lankmoedigheid, lang moed houden. Een woord dat direct met de HERE God zelf verbonden is, gelet ook op het feit dat Hij zich als zodanig aan Mozes bekend heeft: *Ik Ben, JHWH, ontfermend, genadig, lankmoedig, overvloedig in vriendschap en in trouw....'* (Ex.34:6). En ik kom op dit thema vanwege de volgende verzen: 3 en 4. Niet Mozes zal de Jordaan oversteken, nee, *De ENE, God-over-jou, Hij is het die voor je aanschijn oversteekt, hij zal deze volkeren voor je aanschijn verdelgen en jij zult ze*

onterven. Jozua, hij is het die voor je aanschijn oversteekt, zoals de ENE heeft gesproken. Doen zal de ENE aan hen zoals Hij heeft gedaan aan Sichon en aan Og, de koningen van de Amoriet, en aan hun land: Hij heeft hen verdelgd.

U vraagt zich misschien af wat dit met lankmoedigheid te maken heeft. Veel mensen haken af juist vanwege dit soort teksten; een God die verdelgt. Er zijn genoeg theologen geweest die de God van het OT een andere God vonden dan van het NT. Maar het ligt wat ingewikkelder. En dat heeft te maken met een bijbels adagium: 'de aarde is des HEREN'. Let eens op in Deuteronomium hoe vaak het over 'land' gaat (en beërven en onterven).

Heel de aarde is van God. Anders gezegd: geen enkel volk ter aarde heeft eigen land. Land heb je te leen, in bruikleen. Het is een idiote gedachte van ons dat je land in bezit kunt nemen; door dat idiote idee hebben we in onze koloniale expansiedrift complete culturen en ook hun land verwoest. De native Americans - indianen zeggen wij dan - wisten niet wat ze hoorden toen de blanke kolonisten zeiden het land van hen te willen *kopen*. Dat kon helemaal niet, want land en water met daarop plant en dier was niet van hen, maar van de grote Manitou. Die zogenaamde wilden zaten daarmee dichterbij bijbels gedachtengoed dan de westerse christenen.

Land heb je in bruikleen. Je kunt het *beërven* van Godswege. Dat betekent dat Hij je ook kan *onterven* als je er op zijn land een zootje van maakt. Maar de ENE is lankmoedig. Je krijgt tijd. Die tijd kregen ook de Amoriëten. Maar die tijd is om ten tijde van de koningen Sichon en Og. Dat weten vanuit Genesis.

Bedenk Gods woorden tot Abraham. Abraham krijgt te horen dat zijn nakomelingen in Egypte zullen verkeren; en daar slaaf zullen zijn; en dat pas het vierde geslacht uit die slavernij zal worden bevrijd. En daar wordt een reden voor gegeven. 'Want' zo zegt God in Genesis 15:16, '*eerder is de maat van onrecht van de Amoriëten niet vol*'. Die Amoriëten, het volk dat rondom Abraham leefde, krijgen vanaf dat moment nog 430 jaar om onrecht te doen; of zich te bekeren. Dat bedoel ik met Gods lankmoedigheid. Je zou dus zelfs kunnen stellen dat Israels slavernij in Egypte zo lang duurde, omdat God nog steeds geduld had met de Amoriëten. Het was nog geen tijd om hen te *onterven* en Israël dat land te laten *beërven*. Het was nog de tijd van 'lankmoedigheid'.

Hoe lang houdt God wel niet moed? Zet het eens af in de tijd. Hoe lang bestaat Nederland? Laten we zeggen sinds 1648, de Vrede van Münster. Tel daar eens 400 jaar bij op, dan kom je bij het jaar 2048. Gewoon om een idee te krijgen van de lengte van Gods 'lankmoedigheid'; hoelang Hij moed houdt.

Wel, zo horen we Gods bevel om de volkeren in Kanaän te onterven; omdat God na eeuwen van lankmoedigheid het land van die volkeren en hun goden wil bevrijden. Het is een Gods-oordeel. Israël is daarbij zijn instrument; maar niet omdat het zelf een hoger moreel gehalte zou hebben. Deuteronomium 9:5 – *Niet omdat jullie oprecht van hart zijn komen jullie aan om het land te beërven, nee, vanwege de boosaardigheid van deze volkeren gaat de ENE hen onterven; en alleen om de belofte aan Abraham, Izaäk en Jakob waar te maken.*

Dat onterven en verdelgen ging overigens meestal mondjesmaat. Zoals Mozes in Deuteronomium 7 (vers 22) namens God laat horen: *wegjagen zal de ENE, je God, deze volkeren van je aanschijn, beetje bij beetje; je mag hen niet overhaast ten einde te brengen.* Dus in de loop der tijd moet je die volken, met name hun afgoderij, wegvagen.

En dan voel je hem al aankomen, dan ben je gelijk bij de keerzijde van de medaille. Juist omdat zoveel van die volkeren en hun afgoderij nog eeuwen binnen Israël worden geduld, zal Israël zelf keer op keer worden verleid door de ideeën en gewoonten van die volken. En als Israël dat laat gebeuren, dan - zo

staat in datzelfde hoofdstuk 7! - zal God met Israel hetzelfde doen als met de Amoriëten en die andere volken. Dan zal Hij, na eeuwen van lankmoedigheid, Israël-zelf onterven en verdelgen; precies dezelfde woorden; zodat vervolgens het land kan opademen van alle onrecht dat erop plaatsvond en alle bloed dat erop vergoten werd.

En dat heeft het volk Israël geweten. Denk aan de Babylonische ballingschap van 587 tot 517 voor Christus; *zodat het land zijn sabbat krijgt*, zegt de Bijbel. En denk aan de Romeinse ballingschap van bijna 1900 jaar; van het jaar 70 tot 1948 na Christus. Over Israël gaan tenslotte dezelfde oordelen - of zelfs strenger omdat hen de Torah is geopenbaard - als over de volkeren der aarde.

De aarde is des HEREN. In bruikleen door ons. Totdat zijn geduld met ons, zijn lankmoedigheid, op is. Het is maar dat we het weten, ook hier in West-Europa.

Zouden die ballingschappen, die ontervingen, nu voor Israël te voorkomen zijn geweest? Want natuurlijk wil je het voorkomen! Mozes wil dat voorkomen! Daar zit heel zijn hartstocht in. 'Hoor, Israël, de ENE is onze God!' En ook hier nog, nog na zijn afscheidsrede, geeft hij instructies om die onterving te voorkomen. En zo komen we bij *ons derde en laatste en grootste thema* vanavond. *Wat betekent het te leven met de Torah?*

Letterlijk en figuurlijk liggen de Tien Woorden op de stenen tafels tijdens de woestijntocht in het midden van Israël, in de ark van het verbond. Nu het volk zich gaat vestigen in het beloofde land en zich dus gaat verspreiden, doet Mozes daar nog een schepje bovenop. Hij laat zijn afscheidsrede, de Torah-rol waarop hij Deuteronomium heeft geschreven, ook in de ark van het verbond leggen. En er komt ook nog een lied bij; het lied van Mozes, dat in de volgende Sidra wordt beschreven. En Mozes wil dat zijn woorden en zijn lied sowieso bij de priesters, de Levieten en de oudsten van het volk leidraad voor hun leven worden. En het hele volk moet eenmaal in de zeven jaar op Loofhuttenfeest bijeen komen om deze woorden te horen voorlezen.

Daarvoor kiest hij het sabbatsjaar, het jaar dat het land rust/sabbat moet hebben (dus ook het landwerk een jaar rust; niet zaaien en niet oogsten) en dat alle schulden worden kwijtgescholden (en er dus geen enkel mens meer is veroordeeld tot armoede). In de vrijheid en vreugde van zo'n sabbatsjaar kan heel Israël naar Jeruzalem gaan om te horen over Gods geschiedenis met zijn volk, over hoe met de Torah te leven en hoe dus te voorkomen door God ontfermd te worden. In 2 Koningen 22 kun je lezen hoe koning Josia dat deed. En ik vond ook een mooie beschrijving van deze openbare voorlezing bij de grote Joodse geleerde Maimonides:

In heel Jeruzalem worden de trompetten geblazen om het volk bijeen te roepen. Er wordt een groot houten podium aangedragen en neergezet midden in de voorhof van de vrouwen. De koning treedt binnen en zet zich op het podium, opdat men zijn stem zal horen. Heel Israël dat voor het feest naar Jeruzalem is opgekomen, plaatst zich eromheen. Dan neemt de ceremoniemeester de Tora-rol en geeft die over aan de vertegenwoordiger van de verzamelde gemeenschap. Deze geeft de rol op zijn beurt door aan de rechterhand van de hogepriester en de hogepriester geeft hem door aan de koning - dit alles om het belang te onderstrepen. De koning neemt de Tora-rol staande aan, opent haar, kijkt erin, spreekt een zegenspreuk uit, en leest hem voor; hij besluit met zeven zegenspreuken.

In Nehemia 8 kun je lezen hoe Ezra dit voor het eerst doet na de babylonische ballingschap, en dat heel het volk in tranen was bij het horen van deze woorden. Zij hadden immers net zo'n onterving meegemaakt! En zij beseften ook hoe

kostbaar het was dat God hen een nieuwe kans gaf in het land. Blijf leven naar en bij de Torah!

En is dan door deze extra instructies van Mozes een nieuwe onterving en verdelging te voorkomen?

'Nee', zegt God; we hoorden dat in de lezing vanaf vers 16. En Mozes bevestigt dat nog eens van vers 27 tot 29. En dat wordt niet gezegd als een historische *mogelijkheid*, maar als een historische *zekerheid*. En het gaat – zo hoor ik rabbijnen deze woorden uitleggen – in drie fasen.

Fase 1: Het achter vreemde goden aangaan, het overnemen van die afgodendienst, en daarmee de ontwijding van het land dat Gods unieke erfdeel is.

Fase 2: Het verlaten van God, dus de Tora en de geboden links laten liggen.

Fase 3: Het verbreken van het verbond; de ergste fase; de wil om de band tussen God en zijn volk te breken.

Daar tegenover ontvlamt dan de toorn van God in drie congruerende fasen:

Fase 1: De ontwijding van het land door afgodendienst leidt tot de verwoesting van het land onder de toorn van God.

Fase 2: Hoe verder het volk gaat met het verlaten van God des te meer zal God ook hen verlaten.

Fase 3: Het ergste: als het volk het verbond verbreekt, zal God zijn aangezicht voor hen verbergen. Wat ze ook doen, wat hen ook overkomt, waar ook ter wereld in hun ballingschap, Hij kijkt niet eens meer naar ze om.

Dat Psalm 80 bij deze Sidra hoort verbaast niet. Het volk roept daar uit de diepte tot God om hulp, om een nieuw begin. Maar wellicht luistert God niet eens.

Ramban, de beroemde Joodse rabbijn Nachmanides, legt de verzen 17 en 18 in onze Sidra als volgt uit:

Als het volk schreeuwt tot God vanwege alle kwellingen en dan zegt: 'Komt dit allemaal niet omdat God ons niet nabij is?', dat maakt het alleen maar erger, want dat is geen echte inkeer en omkeer. Het is, integendeel, een verwijt aan God, namelijk dat Hij zijn volk heeft verlaten. In plaats van de ellende te belijden als een gevolg van *eigen gedrag* wordt aan God te schuld gegeven. Zo is volgens Ramban dan ook de reactie van God in vers 18 te verklaren. '*Als ze dat roepen, zal Ik mij verbergen én verborgen houden*'. Met andere woorden: Hij zal zich na dat verwijt nog dieper voor hen verbergen. Niet, dat Hij er dus niet is.

Wat vroeg ik nou? Zou onterving en verdelging te voorkomen zijn geweest?

Je kunt deze Sidra eigenlijk niet lezen zonder de vorige Sidroth *Ki Tavo* en *Nitsavim*. Daar wordt beschreven hoe in de velden van Moab een uitbreiding van het verbond op de Sinaï heeft plaatsgevonden. En in dat verbond worden zegen en vloek tegenover elkaar geplaatst, maar dat niet alleen, ze worden dan ook *in het verbond opgenomen!* Dat is ont-zettend. Dus kies je voor dit verbond, dan betekent dat *zegen* als je naar de Torah leeft; en *vervloeking* als je er niet naar leeft; en de daar beschreven vervloekingen zijn verschrikkelijk.

Wat is dat voor keuze waarvoor het volk zich geplaatst ziet? Kijk, als je kon kiezen: geen zinnig mens zal kiezen voor de vervloekingen, dus kies je voor de zegeningen. Maar die keuze krijgt het volk Israel daar niet. Het volk Israel hoort: zodra je de Torah los laat, van God los gaat leven, dan treedt alles in werking wat bij dit verbond hoort en komen dus ook alle vervloekingen over je heen. Dat is *Part of the deal*. Kies je voor dit verbond of niet?

En het volk kiest daar voor dit verbond van zegen én vloek.

Had de onterving dus kunnen worden voorkomen? Hoe dan?? Door dit verbond *niet* aan te gaan?? Wat is heel onze wereldgeschiedenis, ons hele leven, mijn leven, waard zonder dit verbond? God zie zich via dit verbond met Israel verbindt met deze wereld. Wat heeft Israel niet betekend voor onze wereld door dit verbond te zijn aangegaan; een verbond *for better and for worse*. Ook de vervloekingen die Israel ondergaat zijn nog steeds teken van het bestaan van dit verbond.

Waar brengt het hen, vandaag, in deze dagen van inkeer?

Daarvoor ga ik terug naar het vorige hoofdstuk, hoofdstuk 30 vers 3; en daarmee eindig ik. Ik luister naar de stemmen van Rabbi Akiba tot en met Rasji en de Rambam. Door hen wordt gesteld dat vers 3 ook gelezen kan worden als: 'Dan keert de HERE God terug met jou terugkeer' (bis). Met andere woorden, als het over onterving en ballingschap gaat - ook als het over die laatste Romeinse ballingschap gaat - dan zeggen deze rabbijnen: de Sjechina, de HERE God, was zelf ook in ballingschap gegaan; Israel verlatend - *part of the deal* -. *En Hij keert terug met hun terugkeer*. Met andere woorden: Aan het eind van die allerdonkerste tunnel die Mozes voorziet, dus ver vooruit in de eeuwen, nog voorbij onze eigen tijd, staat het verbond van God met zijn volk Israel nog altijd overeind. En dan, zegt hij, zal er een terugkeer van het volk zijn samen met de terugkeer van de Shechina.

Deuteronomium 30: *God zal uw hart besnijden, en dat van uw kinderen. En u hoort dan naar de stem van HEER uw God door zijn geboden en inzettingen te bewaken, al wat geschreven staat in de boekrol van dit onderricht; omdat je terugkeert tot de HEER je God met heel je hart en ziel.*

Geve de ENE onze God dat het eindelijk zo ver is.

Een nieuwe onterving overleef je toch niet?

Als christenen zeggen we: hoog tijd dat Jozua de leiding neemt, Jeshua. Om het verbond tot zijn bestemming te brengen.